

Tiitu Takalo – Hyeena

Jenny Kangasvuo

SQS
1-2/2010

36

Pervolinsi
Taidegalleria

Jenny
Kangasvuo

Tiitu Takalolta on ilmestynyt kaksi albumimittaista tarinaa, joista *Kehä* (2007) on nuorille suunnattu kertomus nyrkkeilevistä tytöistä, jotka ihastuvat toisiinsa, ja *Tuuli ja myrsky* (2010) kertomus raiskauksesta ja sen jälkivaikutuksesta koko yhteisöön. Lisäksi Takalo on julkaissut kokoelma-albumit *Jää* (2008), *Nurin* (2007) ja *Tyhmä tyttö* (2004), joihin on koottu erilaisia sarjakuvia, sekä Pauli Kallion käsikirjoittaman strippisarjakuvia sisältävän albumin *Josefina leipoo* (2006). Takalon viimeisin sarjakuva on Pauli Kallion ja tamperelaisen museokeskus Vapriikin kanssa yhteistyössä tehty albumi *Ottopoi-
kia ja työläistyttöjä* (2011), joka käsittelee Tampereen historiaa 1100-luvulta nykypäivään.

Takalo Takalo on myös toimittanut vuosina 2001–2007 ilmestynyttä naispiirtäjien sarjakuvalehteä *Irtopartaa*. Takalo on tehnyt kuvituksia mm. Rosa Meriläisen ja Lisa Huhdan *Feministin*

käsikirjaan (2009) ja Anu Ahoniemen opaskirjaan *Jokanainen rakentaa ja remontoi* (2010). Lisäksi Takalon sarjakuvia on julkaistu esimerkiksi Helsingin Sanomissa, Demissä, Aamulehdessä sekä Tulva-lehdessä ja Amnestyn järjestölehdessä. Hän pyörittää pienkustantamo Hyeena Kustannusta, jonka kautta osa mainituista sarjakuvista on julkaistu. ”Hyeena on mielenkiintoinen, mutta aliarvostettu ja suotta parjattu eläin. Hyeenalaumassa naaraat ovat vahvoja ja rohkeita”, Takalo toteaa kotisivullaan.

Sarjakuvien ja kuvitusten tekemisen lisäksi Takalo on myös opettanut sarjakuvan tekemistä mm. Limingan kansanopistolla.

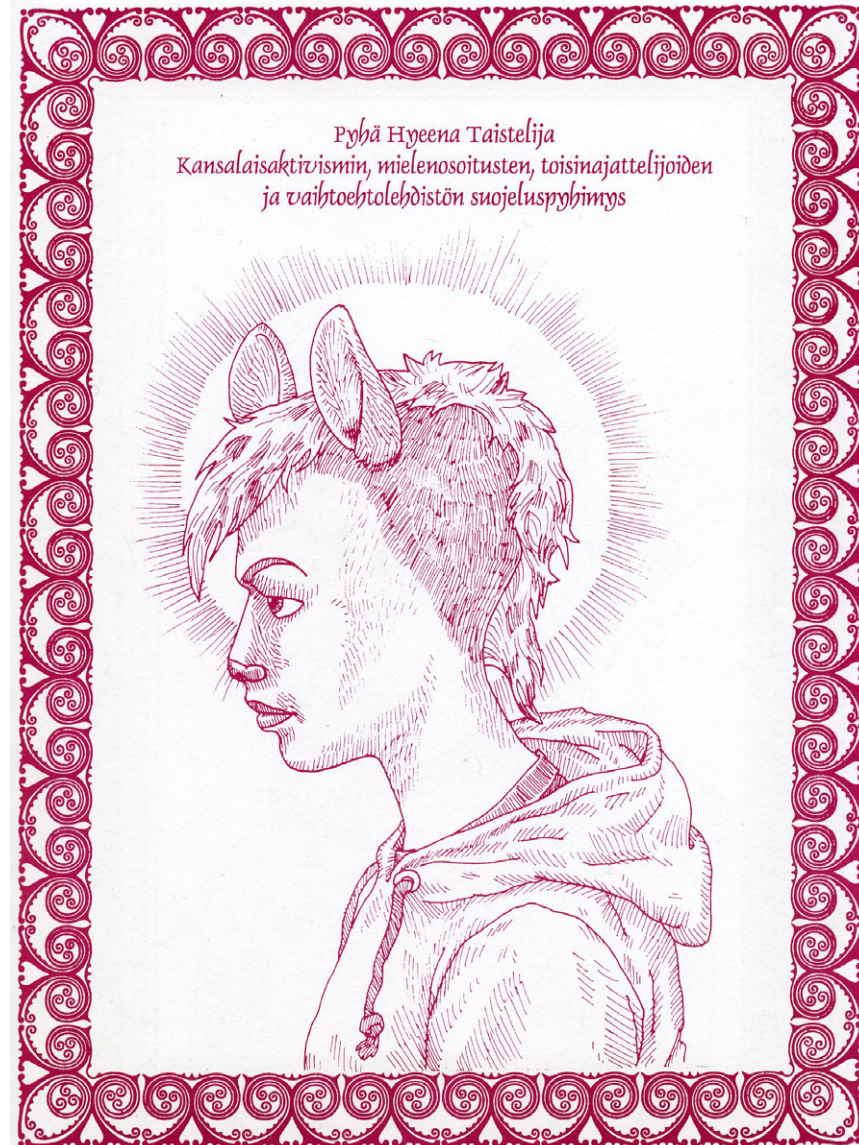
Suomen Naistutkimusseura myönsi Tiitu Takalolle Vuoden Naistutkimusteko -palkinnon syksyllä 2010.

Tiitu Takalon sarjakuvat ovat tietoisesti kanta-aottavia ja feministisiä. Silti ne erottuvat varsinkin amerikkalaisen feministisen sarjakuvan perinteestä: naiseus näyttäytyy niissä rakennettuna, kiillotettuna ja esitettynä, ei ole-muksellisenä. Sarjakuvissaan Takalo kritisoi erityisesti naisille asetettuja ulkonäkö- ja käytösnormeja. Takalon sarjakuvissa naiseus ei kuitenkaan peilaudu mieheyteen, vaan naiseus on peili itsessään – peili, johon kuka tahansa sukupuolesta riippumatta peilautuu epätäydellisenä. Hän kuitenkin käsittelee varsin vähän perinteisen feministisen sarjakuvan yleisimpiä aiheita eli äitiyttä ja miesten ja naisten välisiä suhteita. Takalon sarjakuvissa ihmissuhde on ensisijaisesti suhde ihmisten välillä, ei sukupuolten välillä, kuten perinteisemmässä feministisessä sarjakuvassa. Ne eivät silti sijoitu myöskään lesbosarjakuvan alueelle.

Siitä huolimatta, että Takalo sitoutuu feminismiin, hänen sarjakuvissaan sukupuoli häilyy ja liikkuu. Vahvan realistisesti piirrettyjen hahmojen sukupuoli maastoutuu rastroihin, koruihin, tatuointeihin, löysiin t-paitoihin ja reisitaskuhousuihin. Sukupuoli on läsnä ennen kaikkea kyseenalaistamisen kohteena. Vaikka Takalon voikin ajatella jatkavan feminististen sarjakuvan perinnettä, Takalon feminisminä itsessään on sekä queeria että anarkistista.

Takalon kuvataiteilijatausta näkyy hallitussa ja monimuotoisessa piirustus- ja maalaustekniikassa. Takalon tyyli on tunnistettavimmillaan harmaasävypaperille valo- ja varjoväriä tehdyissä sarjakuvissa, mutta tyyli taipuu niin herkkiin akryylilaveerauksiin, pastellitöihin kuin ronskilla otteella tehtyihin karkeisiin tussipiirroksiinkin.

Minulla oli tilaisuus haastatella Tiitu Takaloa tammikuussa 2011. Haastattelussa Takalo kertoo sarjakuviansa ideologisista taustoista.

Takalo on kiinnostunut katolilaisen pyhimyskultin tavoista kuvata naiseutta. Hänen luomassaan kuvitteellisessa eläinpyhimysten sarjassa Pyhä Hyeena Taistelija on kansalaisaktiivismin, mielenosoitusten, toisinajattelijoiden ja vaihtoehtolehdistön suojelupyhimys.

Takalo on piirtänyt paljon omaelämäkerrallista, päiväkirjanomaista sarjakuvaa, jossa hän itse esiintyy sarjakuvan päähenkilönä. Kuva kokoelma-albumista *Nurin* (2007).

Sarjakuvan poliittisuudesta

Mitkä ovat poliittisen aktivismin mahdollisuudet sarjakuvan avulla tai kautta?

– Mähän olen kuvataiteilija ammatiltani, mutta maalaus ei riittänyt, se ei pystynyt sanomaan asioita niinkuin mä olisin halunnut. Mä olen aina halunnut vähän paasata, mutta maalauksella ei oo pystynyt niin suoraan sanomaan mitä haluis. Kuvan ja sanan yhdistäminen on tehokkaampi kuin pelkkä sana ja tehokkaampi kuin pelkkä kuva. Sarjakuva on hyvä väline myös kuulluksi tulemiseen, ei välttämättä pelkästään aktivismissa tai yhteiskunnallisissa

aiheissa, vaan myös henkilökohtaisissa aiheissa. Semmoseen haluaisin ihmisiä kannustaa, niin sanotusti oikeitten asioiden käsittelyyn.

– Mä haluan muuttaa sitä ajatusta, että sarjakuva olisi vaan huumoria. Aikoinaan kun mua pyydettiin *Amnesty*-lehteen sarjakuvapiirtäjäksi, niin mä sanoin että mä en halua tehdä sellasta järjestölehden kevennettä, vaan mä haluan siinä sarjiksessa käsitellä myöskin niitä rankkoja aiheita, mitä se lehti muutenkin käsittelee. Mä en halua, et sarjakuva alistetaan hömpäks, jonka tehtävä on vaan keventää tai olla piristys vakavassa asiassa. Mun mielestä sarjakuva voi sisältää vakavaa asiaa.

No, esimerkiksi Tuuli ja myrsky, joka käsittelee raiskausta, on aika rankka. Millasia kommentteja sä olet sitten saanut, erityisesti lukijoilta?

– Mä en halua ajatella sellasta kohdeyleisöluokittelua, jossa mä tekisin sarjakuvia vain naisille tai tytöille tai jonkun alakulttuurin tai vastakulttuurin edustajille, anarkisteille tai feministeille. Mä en halua määritellä lukijoita, kuten mä toivon, ettei mua määritellä. Mutta kyllä jotkut miehet on kokeneet sen sarjakuvan jollakin tapaa miesvihamielisenä. Mulla tulee mieleen yks Geena Davisin haastattelu, joka käsittelee *Thelma ja Louise* -elokuva, jota on myös moitittu miesvihamieliseksi elokuvan mieshahmojen vastenmielisyyden takia. Haastattelussa Davis sanoi mieskatsojille, että jos te koette tämän hyökkäyksenä itseänne vastaan, niin on aika huolestuttavaa, että te samastutte niihin miehiin siinä elokuvassa. Eihän ole tarkoitus, että niihin kusipäihin samastutaan!

– Jotkut miehet on kokeneet *Tuulen ja myrskyn* sellasena, että siinä vihataan miehiä, vaikka siinä on monenlaisia mieshahmoja. Mä olin aluksi närkästynyt siitä, että miksi näiden miesten koetaan edustavan kaikkia miehiä, mutta sitten toisaalta kyllä mäkin voin jostain sarjakuvasta ajatella, että sen naiset edustavat tekijän käsitystä naisista. Se on aika vaikea osottaa, että en koe kaikkien miesten olevan raiskaajia, jos käsittelee sellaista aihetta.

Sukupuolen ylittämisestä ja häilyvyydestä

Sulla on kuitenkin sarjakuvissa paljon hahmoja, joiden sukupuolta ei ole tarkasti määritetty. Ite oon kokenu, että sun sarjakuvat on hirveen vahvasti naisnäkökulmaisista ja feministisistä, mutta niissä tulee silti sukupuolen rajan häilyvyys toistuvasti esille. Onko se tietoinen valinta, vai mistä se on lähtenyt?

– On se tietoinen valinta, mutta on se lähtenyt myös omista kauneusihanteista, siitä minkälaiset tyypit on mun mielestä mielenkiintoisia. Tietysti sekin vaikuttaa, että minkälaisia ihmisiä itsellä on elämässä ympärillä. Ite oon toiminu tämmösessä anarkofeministisessä ryhmässä ja pidän itseäni naisena, mutta olen myös kokenut että mulla ei ole oikeutta määrittellä jonkun toisen ihmisen sukupuolta, ja olen halunnut tuoda tämän sarjiksissani esiin.

– Esimerkiksi koko sen *Tuuli ja myrsky* -sarjakuvan aikana henkilöhahmo Kuikan sukupuoli ei määritellä. Ihan alusta lähtien mä halusin sinne sellaisen hahmon, jonka sukupuoli ei määrity. Mikä on jännä, koska esimerkiksi *Helsingin Sanomien* arvostelussa kirjoitettiin, että ”ryhmä naisia ryhtyy toimintaan”, vaikka siinä ryhmässä oli sekä mies että sukupuoleltaan määrittelemätön hahmo. *Helsingin Sanomien* sarjakuvakriitikko oli tulkinnut Kuikan naiseksi, koska se yhdessä kohtauksessa pukeutuu hameeseen ja korkokenkiin. Mä ajattelin, että olispa maailma näin helppo, että ne jotka haluaa olla naisia, niin niistä tulee naisia kun ne laittaa hameen ja korkokengät! Mutta se tietysti kertoo kriitikon tavasta lukea sarjiksia ja hänen lähtökohdistaan, koska sarjakuvisahan pelataan just sellasilla symboleilla, että Minni Hiirellä on rusetti, korkokengät ja silmäripset, ja Mikillä ei ole. Samasta hahmosta tehdään feminiini feminiinisten symbolien avulla, eikä genitaalialueita tai rintoja näytetä.

– Sarjakuvahan on sukupuolten suhteen hyvin pelkistetty, ja mieheys ja naiseus ilmaistaan hyvin pienillä jutulla, eikä kuitenkaan ole mitään siltä väliltä, tai sen ulkopuolella. Ehkä pitää olla lempeä Hesarin sarjakuvakriitikon sarjakuvakokemukselle, jossa sarjakuvassa hahmo on nainen jos sillä on korkokengät, niinhän se on aina ennenkin ollut. Mutta silti musta on jännä, että siinä mun sarjakuvassani vielä erikseen puhutaan siitä sukupuolen häilyvyydestä, mutta silti se on jäänyt ymmärtämättä.

Sarjakuva *Tuuli ja myrsky* käsittelee myös sukupuolen häilyvyyttä ja sukupuolen ja väkivallan yhteyttä Kuikan henkilöhahmon kautta.

Feminiininen pukeutuminen ei kuitenkaan ”paljasta” Kuikan olemuksellista sukupuolta, vaan korostaa, että naiseus kiinnittyy juuri naiseuden merkkeihin. Kuikka voi olla lintu eikä kala, mutta mitä se sukupuolen kannalta tarkoittaa, on merkityksetöntä.

– Mutta esimerkiksi *Kehässä*, joka kertoo nyrkkeilevistä tytöistä ja heidän suhteestaan, mulle oli tärkeää, että päähenkilö on feminiininen. Mä halusin siihen sellaisen kontrastin, että se on tyttömäinen tyttö joka nyrkkeilee. *Tuulessa ja myrskyssä* on käsitelty enemmän sitä, että pitääkö sukupuolia koko ajan määritellä, ihan käytännön tasolla, että voiko poika esimerkiksi tulla naisille suunnattuihin kokouksiin.

– Ja olen itsekin käynyt sellaisia keskusteluja, että onko kokoukset vain naisille ja miten se määritellään. Mä olin järjestämässä Tampereen Ladyfestejä, ja siellä pohdittiin, mitkä työryhmät on vain naisille ja miten se määritellään. Ei voi vain sanoa, että tämä tila on varattu naisille, koska se naisen määrittely ei oo ihan mustavalkosta, eikä sen tarviikaan olla. Eli omassa elämässäni olen aika paljon miettinyt näitä juttuja. Et esimerkiksi miten me jaetaan kaks saunan pukuhuonetta, jos halutaan tehdä queerhenkinen festivaali. Musta on kuitenkin ihanaa, että on tommosia yhteisöjä, joissa oikeesti voidaan puhua ääneen näistä asioista! Esimerkiks, kun järjestettiin keikkoja, niin vessoista peitettiin ne kyltit, joissa kerrotaan, et kumpaan vessaan on sitten pakko mennä.

– *Tuulessa ja myrskyssä* mä halusin kuvata yhteisön, jossa ketään ei määritellä, paitsi sitten, kun sinne kun tulee se poika, jolloin siitä onkin pakko keskustella. Mutta enhän mä sarjiksissa tietenkään halua kertoa, että tämä on oikein ja tämä on väärin, enkä mä toivo, että esimerkiksi *Tuulta ja myrskyä* luettas sellasena oppikirjana, että mitä tehdä, kun yhteisössä tapahtuu sukupuolista häirintää, että sehän on vaan kertomus. Mähän laitoin sinne jopa sellasen maininnan, että se on fiktiota.

Joo, mä huomasin, että siinä oli se, musta se oli hauska.

– Se johtu myös siitä, että mua huolestutti se, että jos jossain on sen Jaken näköinen poika, että sitä ei tulkittais tai ymmärrettäis syyttelyksi. Koska sen näköisiä poikia varmaan on tuolla jossain. Ja kauheeta, jos sen nimikin sitten olis joku Jake tai jotain sinne päin edes, vaikka Janne, niin sehän olis ihan hirveetä, että mä olisin tehny sarjiksen, jonka kautta se leimattais raiskaajaksi. Mä ajattelin varmistaa sen vielä sillä, että totean, että sarjakuva on fiktiota. Mutta tietysti ihmisiä kiinnostaa, että onko se totta.

Se on musta aika hupaisaa, että sarjiksiin pitää erikseen laittaa, että se on fiktiota, että ihmiset luulee että se voisi olla totta.

– No se liittyy siihen, että mä oon kuitenkin piirtäny omaelämäkerrallista sarjista, joka on ollu ihan päiväkirjamaista, esimerkiksi matkapäiväkirjaa ja sen tyyppisiä juttuja.

Onhan sekin fiktiota.

– On, on, ja *Jään* esipuheessa mä taisin mainita, että kun ihmiset kysyy, että onko mun sarjakuvat totta, niin tuntuu vähän hassulta vastata, että eei, ne on vaan mustetta paperilla... Todellisuudessa ihmiset eivät ole kaksiulotteisia ja mustavalkoisia... Jostain syystä kuitenkin se pitää ihmisille erikseen sanoa. Vaikka tuskin ihmiset *Aku Ankkaa* lukiessaan kuvittelee, että Walt Disney on ollut ankka. Ehkä se johtuu kohtuullisen realistisesta tyylistä, ja siitä että kertoo sellasesta, mikä olis voinu tapahtua. Ja mä olen kyllä halunnu, että *Tuuli ja myrsky* ja *Kehä* on uskottavia tarinoita, että ne vois olla totta. Ja mä olen myös halunnu, että esimerkiks ne nyrkkeilykohtaukset on realistisia, ettei ne oo sellasta Hollywood-osastoa, jossa matsit kestää tuntikausia ja veri päässä hakataan ja kolmannessa erässä jompikumpi kuolee. Mä haastattelin siihen naisnyrkkeilijöitä, ja sain hyviä faktoja.

Naissarjakuvaa vai feminististä sarjakuvaa?

Sä sait sen Naistutkimusteko-palkinnon viime syksynä. Mitä ajattelet siitä?

– Tää palkinto ei ollu mulle hirveen tuttu, mut kun sitten otin selvää, niin huomasin, että Ladyfest, jota mä olen ollut mukana järjestämässä, oli voittanu sen kans. Sinänsä hauskaa. Mulle tuli mieleen, kuinka mä oli Tampereen yliopiston Naiskulttuuripäivillä vuosia sitten ekaa kertaa, niin mä koin siellä hirveetä alemmuudentunnetta siitä, että mullahan ei ole mitään akateemista tutkintoa, enkä muutenkaan ole tehnyt muuta yliopistolla kuin käynyt syömässä.

– Mä olin Naiskulttuuripäivien bileissä, jossa kaikki puhu graduistaan ja kirjoista, mitä ne oli lukenu ja se meni sellaseksi kirjaluetteloksi, että ”aijaa, sä oot varmaan lukenu tän ja tän”, ja sit mä olin että ”no en oo”, ja sit että ”kun sä sun sarjiksissa käsittelet tätä asiaa, niin sä oot varmaan lukenu tän”. Mä olin sillain, että voi ei, mä oon tosi tyhmä, ja onko mulla oikeutta sanoa itseäni feministiksi kun mä en ole edes näitä kirjoja lukenu, ja mä en yhtään tiedä mistä nää puhuu.

– Mä yhdelle kaverille soitin, että tää on ihan hirveetä. Ja se sano, että kuule, on niitä ihmisiä, jotka lukee, ja niitä jotka tekee, että sehän olis ihan kauheeta, jos kaikki vaan lukis ja tutkis ja kirjottas, että tarvitaan niitäkin, jotka tekee kaikennäköstä, ja varmaan joskus joku sitten kirjoittaa gradun 2000-luvun suomalaisista feministisistä pienkustanteista. Jonkun pitää kuitenkin tehdä ne ensin. Ja sit kun tuli se palkinto, kuitenkin sieltä akateemisesta maailmasta, niin sitte mä ajattelin että ehkä se kaveri oli oikeessa. En mä vielääkään oo lukenu mitään. Tottahan se on, että jos mä olisin koko sen ajan lukenu tai kirjottanu jotain tutkimusta, kun mä oon tehny sarjista, niin en olis kauheen paljon tyytyväisempi elämään.

– Enkä mä nyt tarkkaan ole ajatellu sarjista tehdessä, että tää on nyt feministinen. Mutta ehkä se on niin, että koska itse olen feministi, niin en oo myöskään vältelly sitä, että mitä jos tähän nyt taas tulee joku sukupuoliuttu, ja pitääks tässä nyt taas olla kyse jostain seksuaalisuudesta tai aggressiivisuudesta. Kyl niitä tietysti tulee joskus sellasiakin sarjiksia, jotka ei käsittele sukupuolta – mut en oo kyl varma!

– Mutta myöskin se vaikuttaa, että feministisestä sarjakuvasta on tullut sellaista positiivista palautetta. Joskus henkilökohtaista ja liikuttavaakin. Että on tullut sellainen olo, että mä teen jotain hyvää ja tärkeetä. Mikä on tietysti hyvä luovan työntekijän tuntee, se on aika turhauttavaa, jos aina vaan saa negatiivista palautetta. Aikoinaan kun *Tyhmä tyttö* ilmestyi, niin

silloin siihen feminismiin reagoitiin enemmän, sekä hyvässä että pahassa, erityisesti semmosessa varautuneessa mielessä. Mutta sitte mä päätin, että ei sillä oo väliä, että jos joku ei tykkää, niin se on väärässä! Ni sit on kiva saada tollainen palkinto, niin tajuu, ettei ole yksin niitten juttujensa kanssa.

– Aikasemminhan mä julkasin sitä *Irtoparta*-lehteä, joka oli vaan naispiirtäjille, mut siinä vuonna 2007 ilmestyneessä viimeisessä numerossa mä kirjoitin pääkirjoituksessa, että mä en koe, että se teema on enää niin ajankohtainen. Sillon 2001 kun me aloitettiin, niin se oli tosi tärkeä, koska ei ollu sellasta pienlehteä. Se alkoi siitä, kun yks kaveri kirjotti sähköpostia, että kun aikoinaan 90-luvulla ilmestyi *Naarassarjat*, niin onks semmosta lehteä enää. Niin mä vastasin, että ei oo, mutta me voidaan tehdä sellainen. Sillon sille tuntu olevan oikeesti tarvetta, mut nyt se sitten alkoi tuntua keinotekoselta, että se ei ihan riittänyt enää yhdistäväks tekijäks, että tässä kaikki tekijät on naisia. Eikä se tietenkään sopinu sillonkaan kaikille, eikä kaikki olleet kiinnostuneita siitä.

– Ruotsissa on sellainen naissarjakuvapiirtäjien verkosto, ku Dotterbolaget, ne on ite määritelly sen naisille ja transgender-ihmisille suunnatuksi. Meidän piti tehdä yhdessä jotain julkaisua tässä vähän aikaa sitten, jolloin mä kysyin, että eiks vois olla vaikka feministiks itsensä määrittävien ihmisten sarjakuva, koska on paljon sellasia naisia, joiden sarjakuvat on kaikkee muuta ku feministisiä. Eihän kaikkien tietenkään tarte tehdä poliittista sarjakuvaa, mutta jos on antifeminististä, niin se on musta ongelma.

– Niin sitten ne sano, että Ruotsissa on sellanen ongelma, että kun feminismi on niin muotia sarjakuvaskenessä, että kaikennäköset ääliöt kutsuu itseään feministiksi, koska ne luulee, että se myy enemmän sarjakuvia. Siitä on tullu ongelma, ja sen takia ne on joutunu rajaamaan sen sukupuolen mukaan, että ne rajas ne ääliöt pois – ja ne ääliöt on ilmeisesti miehiä, koska miehet on rajattu pois. Musta se oli niin erikoista. Mä olen jossain määrin tutustunut siihen ruotsalaiseen sarjakuvamaailmaan, niin se on ihan totta,

että se feminismi on kuumiin juttu tällä hetkellä, eniten myyvät sarjakuvat on feministisiä tällä hetkellä. Kun me pyydettiin Dotterbolagetin ihmisiä määrittelemään ruotsalainen sarjakuva tällä hetkellä yhdellä sanalla, niin se oli feministinen.

Jossain aiemmassa haastattelussa sanoit, että Suomessa sarjakuvan kohdalla ei saa sanoa sitä f-sanaa ääneen, mutta Ruotsissa on toisin. Miten suhtautuminen Ruotsissa julkaistuihin sarjakuviisi on eronnut suomalaisesta suhtautumisesta?

– Siellä ne on sanoisinko valtavirtaa, että ei tarvitse puolustella, että siinä ei oo mitään kummallista, eikä siinä oo mitään alakulttuurista. Isommatkin lehdet, jotka ei yleensä sarjakuvia arvostele, on julkaisseet arvosteluja Kehästä, että ihan hyvin ne on otettu vastaan. Siellä ei varmaan oo ees sallittua sanoa, että tää on liian feministinen, se ei ole poliittisesti korrektaa. Feminismi on niin pinnalla, se ei ole mikään poikkeus.

– Mutta siis kyllä *Tuulen ja myrskyn* suomalaisen laitoksen takakannessa lukee, että mä oon feministi, se on ensimmäinen sana, millä mua siinä kuvataan. Kun kustantaja kysy, että miten mua kuvataan, että pannaanko että sarjakuvataiteilija, niin mä sanoin, että kyllä siihen täytyy laittaa se feministi, koska mä koen, että on tärkeää käyttää sitä sanaa, vaikka siinä häiritseekin se sukupuoleen viittaava osa. Mutta kun ei parempaa sanaa ole, joku genderisti ei ole mun suuhuni sopiva sana. Voi olla, et pahimmat änkyrät, jotka vierastaa feminismiä, rajautuu sitten lukijakunnasta pois. Mut ehkä maailma on muuttunut silleen, että sen f-sanan voi sanoa ääneen.

Luuleksä, et siihen on vaikuttanu se, että on noussu paljon nuoria naispuolisia sarjakuvapiirtäjiä? Nythän on paljon enemmän naispuolisia sarjakuvapiirtäjiä kuin vaikka kymmenen tai viistoista vuotta sitten.

Rosa Meriläisen ja Liisa Huhdan *Feministin käsikirjan* (2009) kuvituksissa Takalo on käyttänyt tarkkaa, art decon mieleen tuovaa tyyliä.

– Onhan niitä paljon enemmän, varsinkin blogijulkaisumaailmassa. Limingan sarjakuvalinjallakin suurin osa opiskelijoista on naisia. Opiskelijoiden sukupuolijakauma oli ihan päinvastainen silloin, kun linja perustettiin. Sarjakuvamaailmassa on tapahtumassa sekä sukupolven että sukupuolenvaihdos. Just sen takia *Irtoparran* kaltainen lehti ei ole enää tarpeellinen, koska on niin paljon tekijöitä, joilla jo on julkaisukanavat, eikä kenenkään tarvitse olla se outo tyyppi, joka tekee sarjiksia. Naiset eivät enää ole se poikkeus. Myös sarjakuvan lukijoissa on enemmän naisia nykyään.

– Mutta silti se vanha käsitys sarjakuvista poikien harrastuksena on vahva. Kuvaavaa on se, että kun kerran möin sarjiksia kirjamesuilla, ja siinä oli muun muassa *Irtopartoja* myynnissä. Siihen tuli keski-ikäinen nainen ja mä esittelin että tässä olis naissarjakuvaa myynnissä. Niin se sano siihen, että ”Voi kuule, kun meidän pojat on jo siinä iässä, ettei ne enää lue sarjiksia”. Musta siihen tiivistyi kaikki se sarjakuva-ajatus, että sarjakuvia lukee lapset, ja sarjakuvia lukee pojat. Mä en osannu sanoa siihen mitään. Sille ei tullu mieleenkään, et se vois ite lukee sarjakuvia. Musta se kuvas tosi hyvin sitä vanhaa asennetta.

– Mutta nyt on uus sukupolvi, tyttöjäkin, jotka on lapsesta lähtien lukenu sarjakuvia. Aiemmin ei oikeastaan ollu sellasta sarjakuvaa, joka kiinnostais tyttöjä, sitä ei tehty. Että siinä vaiheessa kun mä piirsin *Kehää*, niin mä halusin tehdä semmosen sarjiksien, jota mä olisin ite halunnu lukea nuorena. Tietysti manga on tuonu paljon uusia sarjakuvan lukijoita. Jotkut ei ikinä laajenna sitä mangan ulkopuolelle, mut sit on niitäkin, jotka kattoo kirjastossa, että mitäs muuta täällä on. Ja siinä porukassa on paljon tyttöjä.

Ei-heteroseksuaalisuudesta

Sä oot Kehässä ja muissakin sarjakuvissa käsitelly ei-heteroseksuaalisuutta. Mä en kuitenkaan kovin montaa kertaa muista lukeneeni sanoja homo,

lesbo tai biseksuaali sun sarjakuvista, mutta silti ne on läsnä siellä. Että se ei-heteroseksuaalisuus on jollain tavalla sidottu siihen maailmankuvaan tai tarinankerrontaan itsestäänselvänä. Kuinka tärkeä teema se sinulle on?

– Se on semmoinen asia joka mua kiinnostaa, ja tietysti mua kiinnostaa myös ihmisten asenteet. *Kehässä*han oli esimerkiks käsitelty nuorten poikien homottelua, se on semmoinen joka ärsyttää. Just istuin bussissa, ja siellä takana oli teinejä ja sit yks kysy, että ”ooks tulossa sinne bileisiin” ja sit toinen ilmeisesti vastas puhelimeen, et en oo, ni sit se vastas sille että ”no vitun homo!” Että se on semmoinen yleisnimitys kaikkeen, se ottaa niin päähän. Sehän on yleistä meininkiä jossain nuorisopaikalla. Niin siitähän *Kehässä* ne tytöt keskustelee.

– En mä *Kehässä*kään hirveesti käsitelly sitä Julian omaa ajatusta, että onko hän lesbo vai ei, vai onko biseksuaali vai mitä, että ne määrittelypaineethan sille tuli ulkopuolelta.

Sitä mä tarkoitan, että sun sarjakuvissa niitä ei pohdita identiteettipoliittisesta näkökulmasta. Siksi mä ainakin omasta näkökulmastani tulkitsen ne aika queereiksi. Esimerkiksi Alison Bechdelhän tekee todella selkeälinjaista lesbosarjakuvaa, mitä sun sarjakuvat sitten ei ole.

– Ei kaikki ole harkittua ja tietoista valintaa, mutta *Kehässä* mä en halunnut ongelmallistaa sitä tyttöjen suhdetta tai väittää, että se sinällään aiheuttaisi stressiä Julialla. Kyl mä uskon, että oikeesti, että aika monelle ei-heterolle, nuoruudessa varsinkin, ne ongelmat tulee – siis sellaset, jotka liittyy omaan suuntautumiseen – tulee ulkopuolelta. Ne ongelmat, mitkä on parisuhteessa, mä koen, että ne on samanlaisia oli se puoliso sitten kuka vaan. Kahden ihmisen välillä ongelmat tulee kommunikaatiosta tai sen puutteesta. Mut se, mikä ei-heteroseksuaaleille tekee ongelmia, tulee sitten ulkoapäin, muitten suhtautumisesta.

Jokanainen rakentaa ja remontoii (2010) opaskirjan akvarellikuvitukset viittailevat tunnistettaviin voimaantumishahmoihin, kuten Rosie the Riveteriin.

– Mä tein yhen sellasen teoksen tonne Tampereelle Hirvitalon galleriaan, sen nimi oli muistaakseni *Aamulla 1 ja 2*. Siinä oli omakuva missä mä oon sängyssä toisen ihmisen kanssa, sellainen kaksipuolinen. Toisella puolen mä olen sängyssä miehen kanssa ja toisessa naisen kanssa. Ne oli aika identtiset ne kuvat, mutta se, kuka mun vieressä oli, muuttu. Se oli tehty sellasesta läpikuultavasta paperista, jolloin ne piirustukset näky läpi – kun toiselta puolelta katsoi niin toisella puolen näky paremmin se heteropariskunta ja toisella puolen tämä ei-heteropariskunta. Sehän on mielenkiintoista, että vaikka se toinen ihminen vaihtuu, niin myös ihmisten suhtautuminen muuttuu myös siihen toiseenkin henkilöön. Että vaikka se on siellä samassa sängyssä, ja se on se sama sunnuntiaamuhetki ku herää, ja vaikka se tunne on samankaltainen, niin se ei ole silti sama meidän yhteiskunnassa. Se mua kiehto siinä, ettei se oo vaan se kuka siinä vieressä on, vaan myös se, miten muut määrittelee sun rakkauden, tai ihastuksen, tai vaan seksin. Se on mua kiehtonut kyllä.

Aggressiosta ja väkivallasta

Sekä Tuulessa ja myrskyssä että Kehässä naisen aggressio ja toisaalta naisiin kohdistuva väkivalta on kiinnostavassa dynaamisessa suhteessa. Miten paljon sä koet, että nimenomaan aggressio ja väkivalta ovat sukupuolta erottavia tai määrittäviä tekijöitä?

– Itteäni kiinnostaa väkivallan ongelma. Koen itseni pasifistiksi, ja oon toiminu naisten verkostossa, Women in Blackissä, joka on pasifistinen verkosto. Mut sitte kuitenkin tulee semmosia hetkiä, että onhan se raivo siellä jossakin. Tuulessa ja myrskyssä mä mietin sitä, et jos sais tietää että ystävä on raiskattu, niin ei sitä pystyis ajattelen sillä tavalla, että ei saa kokea sitä vihaa tai aggressioita. Tai esimerkiks sellasessa tilanteessa, jossa oma koskemattomuus on vaarassa, siis itsepuolustustilanteessa, niin onks se sallittua saada ne raivarit tai lyödä takasin. Ja ongelma on se, että mulla ei

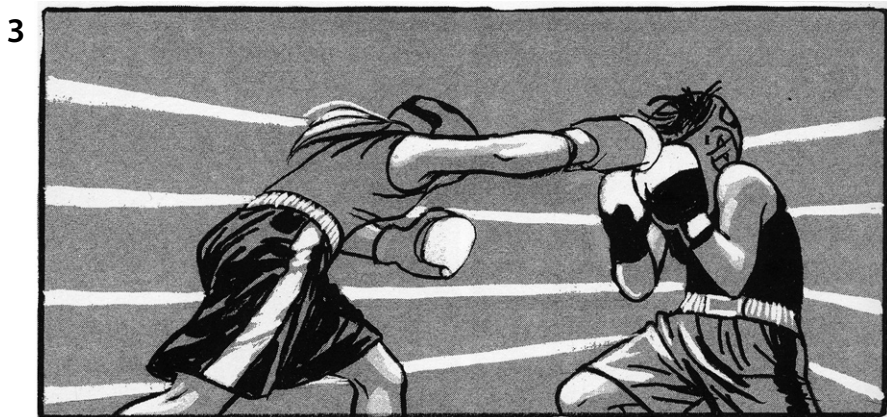
oo siihen vastauksia, niin mun pitää pohtii sitä sarjiksissa. Se on vaivannu mua tosi paljon, että itse kokee raivoa sellaisissa tilanteissa, joissa on epäoikeudenmukaisuutta itseä tai muita kohtaan. Onhan se oikeasti aitoa se tunne, mutta mua kiinnostaa se, missä menee se raja.

– Kyllä mä *Kehässä* valitsin urheilulajiksi nyrkkeilyn sen takia, että sitä pidetään maskuliinisena lajina, sitä pidetään tytöille sopimattomana, liian aggressiivisena ja väkivaltaisena. Tähän jo sisältyy se, että on asioita, jotka ovat liian aggressiivisia tytöille, mutta sama ei koske poikia. Ei sanota, että nyrkkeily olis pojille liian aggressiivista, korkeintaan voidaan puhua jostain yksilöstä, joka on liian herkkä nyrkkeilykehään, jolloin se on ongelmallista. Mutta tytöille sen pitäisi olla sisäsyntyistä, että he eivät saisi olla yhtä aggressiivisia kuin pojat, tai että pojat saavat olla, ja sitä heiltä odotetaan.

– *Kehässä* yks teema on myös se, että voiko lyödä jotakuta johon on rakastunut tai josta tykkää, edes siellä kehässä. Onks se sittenkin jotain muuta kuin urheilua, jos ei haluakaan lyödä sitä ihmistä? Että sillonhan se ylittää sen rajan, että se on jotain muutakin kuin urheilua. Nyrkkeilyä monet puolustelee sillä, että se on urheilulaji, eikä väkivaltaa, mutta jos sä et voikaan lyödä sellasta ihmistä jota sä rakastat, niin se kertoo myös jotain niistä muista otteluista, jossa sellaista lyömisen estettä ei ole.

– Myös itsepuolustuksen kysymys on askarruttanu mua. Sitähän käsittelen sekä *Tuulessa ja myrskyssä* että *Kehässä*, molemmissahan on itsepuolustuskohtaus. Mut toisaalta itsepuolustus on mulle hirveän tärkeää. Jollakin tavalla se liittyy myös itsensä arvostamiseen. Että oonks mä niin arvokas, että mä saan puolustaa itseäni – vai oonks mä niin arvoton, että mulle saa tehdä mitä vaan? Eikä se oo vaan fyysistä itsepuolustusta vaan myös henkistä. Että oonks mä työyhteisössä semmonen, jonka yli saa kävellä, vai missä se menee se sietämisen raja? Musta tuntuu, että siinäkin on sukupuolikysymys, että ketkä yhteisössä on niitä, joiden pinna on aina vähän pidempi, niitä, jotka sietävät enemmän, jotka eivät halua aiheuttaa

Kehä-albumin päähenkilöt joutuvat käsittelemään väkivallan ja raivon ongelmaa sekä itsepuolustustilanteessa että kehässä. Oheiset neljä kuvaparia ovat eri kohdista tarinajatkumoa.

kohtausta, jotka mieluummin sietävät kuin ottavat asioita puheeksi, koska siitä voisi seurata konflikti.

– Varmasti kaikissa sukupuolissa on erilaisia yksilöitä, mutta sehän on meidän peruskoulussakin, että tyttöjä yritetään kasvattaa kiltimmiksi kuin poikia. Että ehkä se vaatii tytöiltä vähän enemmän, että puolustaa itseään henkisesti ja verbaalisesti. Koska se on opetettu, saatu koulussa käytöksen numerot, että pitää olla kiltti ja hiljaa eikä saa välittää, ja rakkaudesta se hevonenkin potkii. Että pitäs vaan kestää. Ja sit samaan aikaan poikia kannustetaan erilaiseen itseilmaisuuun, joka ei taas kaikille pojille edes sovi.

Onks väkivalta ja aggressio sitten sun mielestä keskeisesti sukupuoleen liittyvä asia?

– Eihän se toki ole niin mustavalkoista, mutta kyllä tyttö, joka on aggressiivinen, on jollain tapaa ongelmallimpi tässä meidän systeemissä, kuin poika joka on aggressiivinen, ihmisten asenteissa. Mä en koe, että kaiken

Sarjakuvassa "Kohtaaminen kadulla" albumista *Jää* (2008) huono olo ja uhkaavuus visualisoituvat tussiläiskinä.

aggressiivisuuden tarvis olla väkivaltaisuutta. Sitä voi purkaa muillakin tavoilla kuin väkivallalla, vaikka just urheilemalla tai tanssimisella tai taiteen tekemisellä tai teatterilla, laulamisella, soittamisella.

Tässä on puhuttu nyt Kehästä ja Tuulesta ja myrskystä, mutta sulla on myös sarjakuva punk-keikasta, missä musta aggression purkaminen tuli hyvin esille.

– Kyllä punk-keikoilla on aivan ihanaa, että mä saan riehaantua, mä saan sekoilla ja mä saan olla aggressiivinen siellä pitissä, lattialla, et kukaan ei tuu sanoon, et koita nyt käyttäytyä, hei sun ripsiväri leviää tai sä haiset hielle. Et sillä ei oo mitään väliä. Se on musta tosi vapauttavaa, tosi tärkeä asia.

– Mutta tietysti tanssiminen muutenkin on tärkeää, ei sen aina tarvitse olla aggressiivista. Eikä se aggressiivisuus välttämättä tarkoita, että mä olisin

vihainen, vaan se voi lähteä siitä musiikista, sellasta vapautumisen astetta on vaikea saavuttaa muualla. Tietysti se riippuu myös paikasta, on vähän vaikeaa riehaantua, jos muut istuu punaviinilasit kädessä pöytien ääressä kynttilänvalossa. Vapautuminen tietysti vaatii otollisia puitteita. Sillon mua ei määritellä mun sukupuolen mukaan. Toki joku voi katkoa, että toi yks tyttökin on tuolla – yleensä siellä on vähemmän tyttöjä, riippuu tietenkin bändistä tai illasta. Mutta mä en koe, että mä olisin siellä naisena, mä olen osa samaa vellovaa ihmismassaa riehaantumassa. En myöskään koe olevani minkään tietyn ikäinen. En mä tosin koskaan punkkikeikalla oo huomannu, että paljoa ajateltais, kuka on kaheksantoista, tai kaksykthaheksan tai kolkythaheksan. Punk-maailma on ollu musta hyvä yhteisö. Toki olen ollut enemmän anarkofeministisessä toiminnassa, jossa sitten kaikki eivät ole kiinnostuneita punkista.

Anarkismista ja yhteisöllisestä vallankäytöstä

Mitä anarkismi sitten tarkoittaa sulle?

– Se on kaikista vaikein kysymys. Mä oon viihtynyt verkostotoiminnassa, en yhdistystoiminnassa, siis semmosessa, missä ei valita puheenjohtajia, hallintoelimiä, ei ole eri paikkakuntien jaostoja, mutta yleensä myös, ettei oo minkäänasteista rahoitusta. Ei jäsenmaksuja, ei kokouskäytäntöjä. Sekä Women in Black että tää afem-toiminta on ollu sellasta, joka on ollu hirveen vapauttavaa. Kokoukset on paljon kivempiä, ku sinne ei tarvi mennä valitsemaan sihteeriä ja puheenjohtajaa, vaan sovitaan kuka kirjottaa ylös tärkeet jutut. Rahotustakin kaikennäköisiin tapahtumiinkin on löytynyt, kun on ollut tarve, kun on kehittänyt erilaisia verkostoja.

– Erityisesti anarkismi liittyy mulla vallan jakautumiseen, ja tässä tapauksessa vallan tasan jakautumiseen. Mua häiritsee hirveesti se, että jotkut ihmiset ovat hierarkiassa ylempänä. Oli se mikä tahansa toiminta,

niin mua ärsyttää, että pitää olla niitä puheenjohtajia ja pitää olla pienempiä yksiköitä jotka päättää toisten puolesta. Siinä sitten kasaantuu liikaa tekemistä yksittäisille ihmisille.

– Musta on myös välillä vaikeaa tämä opettajana oleminen, koska silloin mä olen sellaisessa auktoriteettiasemassa, jossa mä muka voisin sanoa, että miten jotakin tehdään. Mä mieluummin esitän esimerkkejä omasta työstäni tai muiden töistä tai esitän vaihtoehtoja tai avaan ihmisten silmiä sen sijaan että esittäisin faktoja. Varsinkaan taideopetuksessa semmosta ei voi tehdä. Ongelma on myös se, mitä oppilaat tekevät opettajastaan. Että oppilaat kysyvät, mitä he ovat tehneet väärin, ja miten heidän olisi pitänyt tehdä, vaikka ei siitä ole kysymys.

Miten sitten sellaisessa vallattomassa tilassa tarjotaan mahdollisuus kaikille äänille päästä kuuluviin, ettei käy niin, että yksittäiset ihmiset dominoivat keskustelua?

– Kyllähän sellainen anarkistinen toimintatapa vaatii sitä, että koko yhteisö osallistuu siihen, ja silloin yhteisön pitää puuttua siihen, jos joku dominoi, jos joku ei anna muille suunvuoroa. Musson itessä se vika, että mä oon just se, joka ei anna suunvuoroa. Mä en tosin ole ollut paljoa muussa kuin anarkofeministisessä toiminnassa, joka ei ole ollut vain naisille, mutta jossa naisiksi itsensä määrittelevät ovat kuitenkin enemmistö. Siellä me ollaan paljon mietitty sitä, että jos on järjestetty keskusteluja, niin miten tehdään, ettei käy niin että joku dominoi, oli se sitten vaika minä. Että yhdessä mietitään niitä tapoja.

– Esimerkiksi yhdessä tilaisuudessa keskusteltiin tilojen turvallisuudesta, että miten luodaan vaikka sellainen keikkailmapiiri, ettei siellä kenenkään takapuolta puristeltais tai ketään lähenneltäis, miten se luodaan? Me järjestettiin aiheesta työpaja ja puhuttiin siitä, että on paljon ihmisiä, joiden ei oo helppo keskustella, jos läsnä on kaksyhtviis muuta ihmistä. Ne ei

pysty nostamaan kättään ja pyytämään puheenvuoroa tai huutamaan jostain väliin. Niitten mielipide on kuitenkin tärkeä, me ei voida pitää sellasta kokouskäytäntöä, jossa kaikki ei tule kuulluiksi. Sitten siihen ideoitii sellaista, että jakaudutaan välillä pienempiin ryhmiin, ja joskus on käytetty nimettömiä lappuja jostain aiheesta, eli jos ei halua itse kertoa omasta kokemuksestaan. Ei kaikki halua olla käsi pystyssä vaikka kertomassa, että minua on puristeltu tisseistä keikoilla.

– Jotta kaikki saisivat tulla kuulluiksi, niin pitää muuttaa kokouskäytäntöjä, jos yhdessä toimiminen ei onnistu. Ja se mua itseäni kiinnostaa, että miten tavallisetkin ravintolat saataisiin turvallisiksi. Sehän on silleen, että se, jota häiritään, niin siltä menee ilta pilalle, se lähtee jopa pois lempibändinsä keikalta, se ei unohda sitä, se muistaa, et siellä ravintolassa oli semmonen meininki, tai se muistaa sen tyyppin, ja jos se on menny sanoon henkilökunnalle, ja kukaan ei oo välittäny. Se on niin väärin. Se on normalisoitunu. Jos baaris menee valittaa, et toi häiritsi mua, ni kysytään, et aijaa, onks se väkivaltanen, onks se liian kännissä, ja jos nää ei täyty, niin sille ei tehdä mitään. Niin sen mä haluaisin muuttaa... ja sehän tietysti koskee kaikkia sukupuolia.

– Kun me on järjestetty sellasta Queer-kerhoa Tampereella, niin me on tehty seinälle sellaset säännöt että ei tarkottaa ei, ja ei saa koskee ilman lupaa keneenkään, hyvin tarkat, että ei saa tehdä oletuksia ihmisten sukupuolesta tai seksuaalisuudesta tai etnisestä taustasta, ettei saa määritellä ihmisiä. Toisille tulee siitä sellanen olo, että voi ei, täällä on jotkut säännöt seinällä, ihan ku oltas jossain asuntolassa, että ei saa sitä eikä saa tätä, mut ainakin siihen voi sit vedota jos joku käyttäytyy huonosti. Esimerkiksi Ladyfestin ohjelmaan oli kirjattu, ettemme hyväksy rasismia, seksismiä ja homofobiaa, niin sillä perusteella yks ihminen pyydettiin poistumaan paikalta, koska hän ei noudattanut näitä ohjeita, mutta sitten toisena iltana toisella klubilla

siitä ei olis välitetty. Oon nähny saman tyyppin toisilla klubeilla, ja sitä on vaan suvaittu, koska se on maksava asiakas.

Haluatko suositella jotain mitä kannattas lukea? Tai mitä sä ite luet?

– No mä nyt luen kaikenlaista, mutta aina vähän vähemmän sarjiksia, kun siitä on tullu oma työ, niin sitä ei välttämättä vapaa-ajalla halua lukea. Mitä enemmän mä teen ite sarjiksia, sitä enemmän mä luen kirjoja, joissa ei oo kuvia! Mä suosittelisin erityisesti sellasia sarjiksia, joissa naisilla on muitakin ominaisuuksia kuin se ulkonäkö, koska perinteisestihän sarjakuvamaailmassa on miehet olleet niitä toimijoita ja naisia on pelastettu tai suojeltu, tai niiden puolesta kostettu. Se, että naisetkin saa olla rumia, on mun mielestä yllättävän vallankumouksellinen ajatus sarjakuvassa. Se on alkanu jo 70-luvulla Amerikassa naisten tekemistä underground-lehdistä, että rumatkin naiset saa olla olemassa ja ne saa olla toimijoita, ja niitä ei piirretä perinteisesti kauniiksi.

– Vaikka se tuntuu itsestäänselvältä nyt 2000-luvulla, että näin voi olla, niin silti yhä vaan on niin, että vaikka naisista tulis sankareita, niin ulkonäkö on tärkein ominaisuus. Että vaikka ne olis vähän vaihtoehtohenkisiä, niin silti niitten pitää olla nättejä. Vaikka mua on kyllä syytetty siitä, että mä piirrän vaan kauniita ihmisiä, mutta ehkä sekin, että kun itellä on tullu ikää, niin on ruvennu piirtään hahmoja, jotka ei ookaan 19-vuotiaita. Onhan se ihan luonnollista, että nuorena piirtää nuoria ihmisiä, ei tuu ajatelleeksi, että on olemassa yli kolmekymppisiä ihmisiä, et ne voi olla mielenkiintosii, et tapahtuuks niiden elämässä mitään enää, mitään vallankumousta.